

МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ РЕСУРСІВ СКЛАДНИХ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Турупалов В. В.

Донецький національний технічний університет

Розглянуто вимоги до методів оптимізації та можливість їх використання для оптимізації ресурсів складних телекомунікаційних систем.

Постановка проблеми. Дата-центр телекомунікаційної мережі – складна обчислювальна інфраструктура (набір взаємозалежних програмних і апаратних компонентів, організаційних процедур, місць розміщення й персоналу), призначена для безпечної централізованої обробки, зберігання й надання даних, сервісів, додатків, що й забезпечує високий ступінь віртуалізації своїх ресурсів.

До основних завдань дата-центру у першу чергу належить ефективне консолідоване зберігання й обробка даних, надання користувачам прикладних сервісів, а також підтримка функціонування корпоративних додатків. Зокрема, сучасні дата-центри орієнтовані в першу чергу на розв'язок бізнес-завдань шляхом надання послуг у вигляді інформаційних сервісів [1].

Функціонування таких сучасних обчислювальних систем неможливо без відповідної інфраструктури. Основні вимоги до інфраструктури - це надійність, безпека, відмовостійкість, економічність і масштабованість. Сучасна інфраструктура повинна сприяти збереженню інвестицій і бути здатна до постійного збільшення обсягів обчислювальної потужності.

Сучасні кластерні технології дозволяють сервіс-провайдеру масштабувати систему й підвищувати її готовність. Однак не завжди є можливим спрогнозувати навантаження й заздалегідь підготувати достатню кількість обчислювальних ресурсів. Як наслідок, надмірність виділення ресурсів призводить до їх неефективного використання і зайвих економічних витрат. Тобто сучасний дата-центр характеризується не тільки великими капітальними вкладеннями на проектування і побудову дата-центру, але і значними експлуатаційними витратами, тобто витратами на обслуговування. В структурі цих витрат, за даними аналітиків, значну частку займають витрати на електроживлення, витрати на персонал і технічне обслуговування, ліцензії на серверне обладнання і програмне забезпечення [2].

Один зі шляхів зменшення витрат на утримання дата-центру – оптимізація серверного комплексу, що є основною складовою дата-центру телекомунікаційної мережі.

Мета статті. Аналіз методів оптимізації і можливість їх використання для оптимізації ресурсів складних телекомунікаційних систем.

Існує досить велика кількість методів оптимізації [3-4], але не всі вони придатні для реалізації завдання оптимізації ресурсів складних телекомунікаційних систем.

Метод розв'язку поставлених завдань оптимізації повинен задовольняти наступним вимогам:

- враховувати різні розмірності частинних критеріїв і уникати безпосереднього порівняння їх значень;

- повинен бути зручний і простий у використанні, і наочно показувати механізм вибору розв'язку.

Цим вимогам найбільше повно відповідають добре пророблені в літературі методи послідовних поступок і обмежень.

Аналіз методів оптимізації. Метод обмежень. Метод обмежень пов'язаний з поняттям компромісного розв'язку й дозволяє знайти ефективний розв'язок точно відповідне до переваги, що задається на множині цільових функцій за допомогою вагових коефіцієнтів μ_i , які визначають відносну важливість i -го критерію в порівнянні з іншими.

Під компромісним розв'язком розуміється існування на множині X такого розв'язку, при якому величина відхилень від оптимальних значень за кожним критерієм досягає найменшого значення:

$$\Delta Q_k(x) = \begin{cases} Q_k^0 - Q_k(x) & \forall k \in K_1 \\ Q_k(x) - Q_k^0 & \forall k \in K_2 \end{cases}, \quad (1)$$

де Q_k^0 - оптимальне значення k -ї функції на множині X ;

K_1 - множина критеріїв, які максимізуються;

K_2 - множина критеріїв, які мінімізуються.

При розв'язку завдання оптимізації найменше значення величини $\Delta Q_k(x)$ не досягається одночасно за всіма критеріями на жодному розв'язку. В цьому випадку виникає необхідність порівняти ці величини між собою, а це, в свою чергу, вимагає додаткової інформації від експертів. При цьому визначаються кількісні характеристики для порівняння величин відхилень від оптимальних значень критеріїв різної розмірності між собою й переваг критеріїв на множині цільових функцій. Для цього вводять монотонні перетворення $w_k(Q_k(x))$, які приводять частинні критерії $Q_k(x)$ до безрозмірного виду й дозволяють порівнювати їх між собою. Після таких перетворень частинних критеріїв можна одержати зважену відносну величину відхилень від

оптимальних значень по кожній цільовій функції $\mu_k w_k(Q_k(x))$, де μ_k - вагові коефіцієнти частинних критеріїв, які ще називають коефіцієнтами переваги частинних критеріїв.

Компромісний розв'язок $x^* \in X$ є розв'язком завдання векторної оптимізації, якщо він забезпечує однакові мінімальні зважені відносні відхилення $\mu_k w_k(Q_k(x))$ за всіма критеріями одночасно.

Процес розв'язку завдання методом обмежень складається із двох етапів. Перший етап полягає в завданні вектора вагових коефіцієнтів частинних критеріїв μ і відшуканні однакових мінімальних зважених відносних k_0^{min} втрат критеріїв шляхом побудови ітераційного процесу з параметром $k_0 \in (0,1/m)$, де m - кількість частинних критеріїв, на кожному кроці якого перевіряється сумісність системи нерівностей: $\mu_k \omega_k(x) \leq k_0$ для $x \in X$ й заданого вектора μ . Параметр k_0 обмежує відносні зважені втрати $\mu_k \omega_k(x) \mid \forall k \in K_0$.

Якщо при знаходженні k_0^{min} , знайдений розв'язок є єдиним, то він є й компромісним розв'язком. Якщо він не єдиний, то виконується другий етап процесу розв'язку завдань векторної оптимізації. Другий етап полягає у виборі й мінімізації узагальненого критерію виду:

$$Q(x) = \sum_{k=1}^m \mu_k \omega_k(x). \quad (2)$$

На множині припустимих розв'язків $X' = \{x \mid x \in X, \mu_k \omega_k(x) \leq k_0^{min}, \forall k = \overline{1, m}\}$. У результаті його виконання одержуємо компромісний розв'язок.

При використанні даного методу для монотонних перетворень частинних критеріїв $Q(x)$ вибираються співвідношення:

$$\omega_k(x) = \begin{cases} \frac{Q_k^0 - Q_k(x)}{Q_k^0 - Q_k^{min}} & \forall k \in K_1, \\ \frac{Q_k(x) - Q_k^0}{Q_k^{max} - Q_k^0} & \forall k \in K_2. \end{cases} \quad (3)$$

Перевага методу обмежень полягає в тому, що він слушний для будь-якого виду функцій цілі $Q_k(x)$ і обмежень. Недолік - при знаходженні k_0^{min} не завжди знайдений розв'язок є єдиним, а це призводить до того, що необхідне формування узагальненого критерію $Q(x)$.

Метод послідовних поступок застосовується, коли на основі частинних критеріїв можна проводити якісний аналіз відносної важливості цих критеріїв. На основі такого аналізу критерії впорядковуються в порядку убавання важливості.

Сутність методу полягає в розв'язанні послідовності підзадач (4-7), при цьому визначається

на кожному кроці величина поступки Δ_i - багаторазовим повторенням розв'язку кожної підзадачі шляхом завдання пробних значень і аналізу залежності від них результатів розв'язку. Шуканим розв'язком буде розв'язок останньої підзадачі (3.4).

$$Q_1^{max} = \max_{x \in X} Q_1(x), \quad (4)$$

$$Q_2^{KOM} = \max_{x \in X} Q_2(x), \quad (5)$$

$$Q_1(x) \geq Q_1^{max} - \Delta_1,$$

...

$$Q_j^{KOM} = \max_{x \in X} Q_j(x), \quad (6)$$

$$Q_1(x) \geq Q_1^{max} - \Delta_1,$$

$$Q_2(x) \geq Q_2^{max} - \Delta_2,$$

...

$$Q_{j-1}(x) \geq Q_{j-1}^{max} - \Delta_{j-1},$$

$$Q_m^{KOM} = \max_{x \in X} Q_m(x), \quad (7)$$

$$Q_k(x) = Q_k^{KOM} - \Delta_k, \quad k = \overline{1, m-1}.$$

Розв'язання задачі оптимізації цим методом, при невдалому підібранні початкових значень поступок, призводить у ряді завдань до значних витрат часу, що є основним недоліком.

Але є і переваги - метод може бути використаний для будь-яких частинних цільових функцій і обмежень, що мають різну розмірність. Він не вимагає монотонних перетворень частинних критеріїв і порівняння їх значень і, таким чином, для двокритеріальної задачі відзначений вище його недолік втрачає актуальність. Крім цього він простий у використанні й наочний.

Тому з урахуванням даної обставини і перерахованих переваг методу доцільно було б дослідити можливість його застосування для завдань оптимізації серверного комплексу дата-центру телекомунікаційної мережі.

З метою скорочення часу знаходження величини поступки можна запропонувати процедуру, засновану на комбінації методів послідовних поступок і обмежень.

Сутність пропонованого алгоритму полягає в завданні експертом кількісних оцінок переваги частинних критеріїв, одноетапному визначенні, тобто без попереднього завдання пробних поступок, величини компромісної поступки Δ_1^{KOM} і розв'язку підзадач (4-7) з метою знаходження компромісного розв'язку поставленого завдання й відповідних значень частинних критеріїв [5].

Одноетапність визначення величини компромісної поступки дозволяє значно скоротити час розв'язку завдань оптимізації розподілу ресурсів дата-центру телекомунікаційної мережі за рахунок зменшення кількості звернень до експерта.

Процес розв'язку завдання оптимізації розподілу ресурсів будь-якої складної телекомунікаційної системи складається з наступних етапів.

На першому етапі задається вектор переваг частинних критеріїв:

$$\mu = \left\{ \mu_k > 0, \sum_{k=1}^m \mu_k \right\}, \quad (8)$$

де μ_i - ваговий коефіцієнт k -го критерію.

Другий етап складається з кількох підетапів. Необхідно знайти максимальні й мінімальні значення для кожного критерію без урахування інших, а потім визначити мінімальні зважені відхилення частинних критеріїв від своїх оптимальних значень k_0^{min} , приведенням критеріїв до безрозмірного виду, для чого використовуються функції виду $\omega(x)$:

$$\omega_i(x) = \omega_i(Q_i(x)) = \frac{Q_i^{max} - Q_i(x)}{Q_i^{max} - Q_i^{min}}, \quad i = \overline{1, m}. \quad (9)$$

Далі, k_0^{min} знаходиться розв'язком системи нерівностей для мінімального параметра k_0 , при якому ця система сумісна:

$$\mu_i \omega_i(x) \leq k_0, \quad i = \overline{1, m}. \quad (10)$$

Параметр k_0 можна знайти також, розв'язуючи завдання нелінійного програмування:

$$\min_{x \in X} k_0 = x_{n+1}, \quad (11)$$

при таких обмеженнях:

$$\begin{cases} Q_1(x) + \frac{x_{n+1}}{\mu_1} (Q_1^{max} - Q_1^{min}) - Q_1^{max} > 0; \\ Q_2(x) + \frac{x_{n+1}}{\mu_2} (Q_2^{max} - Q_2^{min}) - Q_2^{max} > 0; \\ \dots \\ Q_m(x) + \frac{x_{n+1}}{\mu_m} (Q_m^{max} - Q_m^{min}) - Q_m^{max} > 0; \\ x_{n+1} \geq 0. \end{cases} \quad (12)$$

Черговим кроком є визначається величини поступки:

$$\Delta_k = \frac{k_0^{min}}{\mu_k} (Q_k^{max} - Q_k^{min}), k = \overline{2, m}. \quad (13)$$

Тоді оптимальний розв'язок завдання оптимізації ресурсів складної телекомунікаційної системи є розв'язком останнього завдання (7).

Висновки. У результаті аналізу й дослідження багатокритеріальних методів оптимізації й розгляду їх переваг і недоліків були виділено два найбільш прийнятних методи для використання при оптимізації ресурсів складних телекомунікаційних систем. Алгоритм такого методу може бути використаний у контурі управління дата-центру телекомунікаційної мережі. Таким чином удосконалено запропоновані методи оптимізації, завдяки спрощеній процедурі визначення поступки, що значно скорочує час розв'язання задачі оптимізації, наприклад, кількості серверів в кластері серверного комплексу і дозволяє використовувати цей метод для управління наявними ресурсами серверів дата-центру телекомунікаційної мережі, як складної телекомунікаційної системи.

Список використаних джерел

1. Центр обработки данных основа ИТ-инфраструктуры предприятия [Электронный ресурс] / – Центр Информационных Технологий. – Режим доступа: http://www.ci.ru/inform08_04/p_04.htm.
2. Кученко Ю. ЦОД как объект системной и структурной оптимизации [Электронный ресурс] / Ю. Кученко. – Режим доступа: <http://www.rvip.ru/1065/document1546.shtml>.
3. Стеклов В.К. Оптимізація та моделювання пристроїв і систем зв'язку: підручник для вищ. навч. закладів / В.К. Стеклов, Л.Н. Беркман, Є.В. Кільчицький.- К.: Техніка, 2004. – 576с.
4. Беркман Л.Н. Математичні методи вирішення задач оптимізації проектування систем і мереж зв'язку / Л.Н. Беркман, Є.В. Кільчицький, Н.М. Скоблїлова. Навчальний посібник.- К.: ДП УН-ДІЗ, 2002 – 92с.
5. Яремко І.М. Управління розподілом ресурсів центрів обробки даних телекомунікаційної мережі / І.М. Яремко, В.В. Турупалов // Искусственный интеллект. – 2011. – №4. – С. 380-385.

Аннотация

МЕТОДЫ ОПТИМИЗАЦИИ РЕСУРСОВ СЛОЖНЫХ ТЕЛЕКОМУНИКАЦИОННЫХ СИСТЕМ

Турупалов В.В.

Рассмотрены требования к методам оптимизации и возможность их использования для оптимизации ресурсов сложных телекоммуникационных систем.

Abstract

METHODS RESOURCE OPTIMIZATION OF COMPLEX COMMUNICATION SYSTEMS

V. Turupalov

Proposed the use of multi-criteria optimization techniques to optimize the resources of complex telecommunication systems based on their comprehensive analysis.